

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Facta et dicta memorabilia

Valerius <Maximus>

[Straßburg], nicht nach 1470

[Liber septimus]

[urn:nbn:de:bsz:31-324440](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-324440)

vocantur. affluunt subito. repente dilabuntur. nullo in loco. nulla in persona stabilibus nixa radicibus consistunt. sed in certissimo flatu fortune huc atq; illuc acta quos in sublime extulerunt. in puiso recessu destitutos. profundo cladiu miserabiliter immergunt. Itaq; neq; existimari neq; dici debent bona. que vt i flictozu maloz amaritudine desideriu sui duplicent

¶ Capitula libri septimi

Primu de felicitate. Secundu de sapienter dictis aut factis. Terciu de vafre dictis aut factis. Quartum de strategramatis. Quintu de repullis. Sextum de necessitate. Septimum de testamentis que rescissa sunt. Octauu que rata manserunt. cum causas haberet cur rescindi possent. Nonum que aduersus opinionem hominum heredes habuerunt.

Olubilis fortune complura exempla retulim? constanter ppicie admodum pauca narrari possunt. Quo patet ea aduersas res cupido animo infligere. secundas parco tribuere. Eadem vbi malignitatis obliuisci sibi imperauit. no solu plurima ac maxima sed etia ppetua bona congerit. Videamus ergo quod gradibus beneficioru quintu metallum a primo originis die ad vltimu vsq; fati tempus nunqua cessante idulgencia ad summu beate uite cumulum pduxerit. Nasci eum in orbe terraru principem vult. parentes ei nobilissimos dedit. adiecit animi non rarissimas dotes. et corporis vires ut sufficere laboribus possent. Vxorem pudicia et fecunditate conspicua consiliauit. consulatus decus imperatoria potestatem speciosissimi triu phi ptextu largita est. Fecit ut eodem tempore tres filios consulares. vnu etia censoriu triu phale

et quintum pretorium videret • ut que tres filias nuptum
daret • earumque sobolem sinu suo exciperet **T**ot partus tot
incunabula tot viriles toge tam multe nuptiales faces ho-
norum imperiorum • omnis denique gratulacionis summa
habundancia • cum interim nullum fenum nullus gemitus
nulla causa tristitie • **C**elum contemplare. **V**ix in nu-
minibus talem statum reperies • quoniam quidem luctus
et dolores deorum quoque pectoribus a maximis vatibus assi-
gnari uidemus. **H**unc uite actum eius consentaneus fi-
nis excepit **N**amque • q. metellum ultime senectutis spacio de-
functum • lenique genere mortis inter oscula complexusque ca-
rissimorum pignorum extinctum filij et generi humeris suis
per urbem latum rogo imposuerunt. **C**lara hec fe-
licitas obscurior illa sed diuino splendore preposita. **C**um
enim giges regno lidie armis et diuicijs habundantissi-
mo in flatus apollinem phicium sciscitatum venisset an ali-
quis mortalium se esse felicior • deus ex abdito sacrarij spe-
cu voce missa aglaum sorphidium ei protulit. **I**s erat archa-
dum pauperimus sed etate iam senior terminos agelli
sui nunquam excesserat paruuli ruris fructibus volupta-
tibus contentus. **V**erum perfecto beate uite finem apol-
lo non adumbratum oraculis sagacitate complexus est.
Quo circa insolenter fulgore fortune sue gloriante re-
spondit • magis se probare securitate ridens tugurium quam
tristem curis et sollicitudinibus aulam • paucasque glebas
pauoris expertes quam pinguissima lidie arua metu re-
ferta • et vnum aut alterum iugum bouum facilis tutelle
quam exercitus et arma et equitatum voracibus impensis
onerosum • et usus necessarii horreolum nulli nimis appe-
tendum • quam thesauros omnium insidijs et cupiditati-
bus expositos. **I**ta giges dum astipulatozem vane opi-
nionis deum habere concupiscit • ubi nam solida et sincera
esset felicitas didicit.

Capitulum secundum de sapienter dictis aut factis.

Nunc id genus felicitatis explicabo. quod totū in habitu animi nec votis petitur sed in pectoribus sapientia peditis vatū dictis factisq; prudentibus enitescit. **A**ppii claudium crebro solitum dicere accepimus negociū. p. r. melius quā otium cōmitti. Non quod ignoraret quam iocundus tranquillitatis status esset. Sed quod animaduerneret p̄potencia imperia agitatione rerum. Ad virtutem capescendam excitari. nimia quiete in desidiam resoluī. Et sane negociū nomine horrendum ciuitatis nostre mores in suo statu continuit. blande appellacionis quies plurimis vicijs respergit. **S**cipio uero africanus turpe esse aiebat in militari dicere non putaram. uidelicet. quia explorato et excusso consilio que ferro aguntur administrari oportere arbitrabatur summa ratione. In emendabilis est enim error qui uiolencie martis cōmittitur. Idem negabat aliter cum hoste quēq; confligere debere. quam si aut occasio obuenerit: a necessitas incidisset. Eque prudenter. Nam et prospere gerende rei facultatem omittere maxima demencia est. et in angustias utiq; pugnandi cōpulsū abstinere se prelio. pestifere ignauie affert. exitum eorumq; qui ista cōmittūt alter beneficio fortune uti: alter iniurie nescit resistere. **Q**uinti quoq; metelli tum grauis tum etiā alta in senatu sententia. q̄ deuicta carthagine nescire se illa uictoria boni. ne plus an mali. r. p. attulisset asseuerauit. quoniā ut pacem restituendo p̄fuisset. ita hannibalem summo uendo non nihil nocuisset. Eius enim transitu in italiā dormientem iam. p. r. virtutē excitatā. Metuq; debere ne acrimulo liberata ī eundem somnū reuolueretur. In equo igitur malorū posuit uri tecta. uastari agros. ex hauriri erariū. et prisci roboris uernos hebetari. **Q**uid illud factum litinij fimbrie consularis quā sapiens ē. a marco lutacio pinthia splendido equite. **R.** iudex ad

Laber
scribit

Continuat id genus felicitatis
et de p̄potencia imperia
et de otio et de negociis
et de virtute et de somno
et de acrimonia et de equo
et de malo et de uris tectis
et de uastatione agros
et de hauritione erariū
et de hebetatione uernos

Quidam qui p̄p̄tiam
p̄p̄tiam p̄p̄tiam p̄p̄tiam
p̄p̄tiam p̄p̄tiam p̄p̄tiam
p̄p̄tiam p̄p̄tiam p̄p̄tiam

dictus de sponsione quam is cum aduersario quod vir bonus
esset fecerat. nunquam ad iudicium pronuntiatione sua fini
re uoluit. ne aut probatum virum si contra eum iudicasset
fama spoliaret. aut iuraret virum bonum esse: cum ea res in
numerabilibus laudibus contineatur forensibus: hec il
la militaribus stipendijs prudentie exhibita. ¶ **T**er
pirus cursor consul cum aquiloniam oppugnans prelium
uellet committere. pullariusque non sperantibus ausibus e
mentitus optimum ei auspicium renunciaisset. de fallacia
illius certior factus sibi quidem et exercitui bonum omen
datum credidit. ac pugnam iniit. Ceterum mendacem an
te ipsam aciem constituit: ut haberent dii cuius capite siquid
tre conceperant expiaret. Directum est autem siue casum
siue etiam celestis numinis providencia. quod primum e
contraria parte missum erat telum. in ipsum pullarium pe
ctus. eumque exanimem prostravit. id sic cognouit con
sul fidenti animo et inuasit: aquiloniam et cepit. Tam ci
to animaduertit. quo pacto iniuria imperatoris vindi
cari deberet. quemadmodum violata religio expianda foret
qua ratione uictoria apprehendi posset. Egit virum se
uerum consulem religiosum imperatorem strenuum. et
moris modum. pene genus. spei viam. vno mentis im
petu rapiendo. ¶ **N**unc ad senatus acta transgrediamur
Cum aduersus hannibalem claudium neronem et liuium sa
lmatorem consules mitteret. eosque ut virtutibus parens
ita inimicitijs acerrime inter se dissidentes uideret. sum
mo studio in gratiam reduxit. ne propter priuatas dissensiones. et
propter paruam utiliter administraret: quia consimili imperio nisi
si concordia inest. maior aliena opera interpellandi quam
spadendi cupiditas nascitur. ubi uero etiam pertinax interce
dit odium. alter alteri quam uterque contrarijs castris certior
hostis perficitur. ¶ **E**isdem senatus cum ob nimis a
spere actam censuram a gneo bebio. et prolo. pro rostris age
rentur rei. cause dictione decreto suo liberauit. uacuum

pullarius
prostratus

omnis iudicij metu eum honorem reddendo qui exigere
debet. rationem non reddere. ¶ **N**ar illa sapientia
senatus tiberij graecum . tr . pl . agraria legem pmul-
gare ausum morte multauit . idem ut secundum legem
eius p . trium uiros ager populo uiritim diuideretur egre-
gie censuit . **S**iquidem grauissime seditionis eodem tem-
pore . et auctorem et causam sustulit . ¶ **Q**uam dein-
de se prudenter in rege masinissa gessit . **N**am cum pro-
ptissima et fidelissima eius opera aduersus carthaginen-
ses usus esset . eumq; in dilatando regno auuidiozem cer-
neret . legem ferri iussit . qua masinisse ab imperio popu-
li . r . solutam libertatem tribueret . **Q**uo facto cum opti-
mie meriti beniuolentiam retinuit . cum mauritanie et
numidie ceterarūq; illius tractus gentium nunquam fida-
p . ce quiescente feritate : a ualuis suis repulit . **T**empus
deficiet domestica narrantem : quonia imperium nostrum
non tam robore corporū quā animorū uigore incremen-
tum ac tutelam suū comprehendit . **M**aiori itaq; ex pte ro-
mana prudentia in admiratione tacita reponatur . alie-
nigenis q; huius generis exemplis detur aditus . ¶ **S**o-
crates humane sapientie quasi quoddam terrestre oracu-
lum . nihil ultra petendū a dijs immortalibus arbitra-
batur . quā ut bona tribuerent . quia hij demum scirent
quid unicuiq; eēt utile . **N**os autem plerumq; id uotis
expeteremus quod non impetrasse melius foret . **E**t enim
densissimis tenebris inuoluta mortalium mens . in quam
late patente errore cecis precaciones tuas spargis . diu-
cias appetis que multis extitio fuerunt . honores concu-
piscis . qui cum plures pessumderunt . regna tecū ipsa
uoluis . quorū exitus sepe numero miserabiles cernunt
splendidis coniugijs incis manus . at hec ut aliquan-
do illustrent . ita nonnunquam funditus domos euertūt .
Desine igitur stulta futuris malorū tuorū causis quasi
felicissimis rebus inhiare . teq; totā celestium arbitrio per-

Sic enim

Appetere dicitur propter

Diuisio

mitte. q̄a qui bona tribuere ex facili solent etiam eligere
aptissima possunt.

Idem expedita et compediaria
via eos ad gloriã puenire dicebat qui id agerent vt qua
les uideri uellent tales etiã essent. Qua quidem predi:
cacione aperte monebat. ut homines ipsam potius vir:
tutem haurirēt. quã umbram eius consecrarentur.

Idem ab adolescentulo quodam consultus utrũ vxorem
duceret an se omni matrimonio absteret. respondit.
utrum eorũ fecisset acturũ penitentiã. hic te inquit soli:
tudo. hic orbitas. hic generis interit⁹. hic heres alienus
excipiet. illic p̄petua sollicitudo. context⁹ querelarũ. do:
tis exprobracio. affiniũ graue supciliũ. garrula socrus
lingua. ^{subfessor alieni matrimonij} incertus liberoꝝ
euentus. Non passus est iuuenem in cõtextu rerum a:
sperarum quasi lete materie facere delectũ.

Idem
cum atheniensũ scelerata demẽcia tristem de capite eius
sentenciã tulisset. Forti q̄ animo et constanti militi poti:
onem ueneni e manu carnificis accepisset. admoto iam
labris poculo vxore xantippere inter fletũ et lamẽtacionẽ
uociferante innocẽtem eum piturũ. quid ergo iquid no:
centi mibi mori sacius esse duxisti? Immensam illam
sapiẽciam que ne i ipso quidem uite excessu obliuisci sui
potuit.

Age quam prudẽter solon non inem dũ
adhuc uiueret beatum dici debere arbitratur. quod ad
ultimũ vsq; fati diem ancipiti fortune. subiecti essemus
felicitatis igitur humane appellacionem rogis consum:
mat. qui se in cursu maloꝝ obicit.

Idem cum
ex amicis quendam grauter merẽtem uideret. in arcem
pduxit. hortatusq; est ut per omnes subiectoꝝ edificioꝝ
partes oculos circũferret. Quod vt factũ animaduertit
cogita nunc tecum iquid quã multi luctus sub his tectis
et olim fuerunt et hodieq; versentur. in q; sequẽtib; secu:
lis sint habitaturi ac dimitte mortalium incõmoda tan:
quam ppria deflere. Qua consolacione demonstrauit.

urbes esse humanarum cladum consepta miseranda.
Idem aiebat si in vnum locum cuncti mala sua contu-
lissent. futurū ut apriam deportare domum quā ex com-
muni miseriarum aceruo portionem suam ferre mallēt
Quo colligebat non oportere nos que fortuito pacia-
mur. p̄cipue et intollerabilis amaritudinis iudicare.

Cias autem cum patriam eius prienem hostes inua-
sissent. omnibus quos modo seuiicia belli incolumes ab-
ire passa fuerat p̄ciosarum rerum pondere onustis fugi-
entibus interrogatus: quid ita nihil ex bonis suis secū
ferret. ego uero inquit bona mea mecum porto. **P**e-
tore enim illa gestabat nō humeris. nec oculis uisenda
sed estimanda animo que domicilio mentis inclusa. nec
mortalium nec deorū manibus labefactari queunt. Et
ut manentibus presto sunt ita fugientes non deserunt.

Jam platonis verbis astricta sed sensu preualens sentē-
tia. qui tum demum beatū terrarū orbem futurū predi-
cauit. cū a sapientes regnare a reges sapere cepissent.

Rex etiam ille subtilis iudicij quem ferunt traditum
sibi diadema. priusquā capiti imponeret. retentum diu
considerasse ac dixisse. **O**nobilem magis quam felicem
pannū quem si quis penitus cognoscat quam multis sol-
licitudinibus et p̄culis et miserijs sic refertus. ne humi
quidem iacentem tollere uellet.

Quid xenocratis
responsum quā laudabile ē. **C**um maledico quorundam
sermoni summo silencio īteresset vno ex his querente cur
solus linguā suā cohiberet. quia dixisse me inquit. ali-
quando penituit. tacuisse nunquam.

Aristopha-
nis quoq; alicuius est. prudencie p̄ceptū. qui in comedia
introduxit: remissum ab inferis atheniensū principem
periden uaticinantem. non oportere in vrbi nutrire leo-
nem. **S**in autem sit alitus obsequi ei cōuenire. **N**onet
enim ut p̄cipue nobilitatis et concitati ingenij iuuenes
refrenentur. **N**imio uero fauore ac p̄fusa indulgencia

*Inhibe illis quibus
sed maledico quorundam
sermoni summo silencio
interesset vno ex his
querente cur solus
lingua sua cohiberet
quia dixisse me inquit
aliquando penituit
tacuisse nunquam*

et p̄cipue

Supra

Tanto

m

pasce. quo min⁹ potenciã obtineant ne impediantur. q̄
stultum et inutile sit eas obrectare vires quas ip̄e foue
ris. **M**irifice etiam tales nam interrogatus an
facta hominũ deos fallerent nec cogitata inquit. Vt ñ
solum manus sed etiam mentes puras habere uellemus
cum secretis cogitationibus nostris celeste numen adesse
credidissimus. **E**t ne quod sequitur quidem min⁹
sapientis. Vnice filie pater temistoden consulebat. vtrum
eam paupi. sed ornato. an locupleti parũ probato collo
caret. Cui is. malo inquit virum pecunia. quam pecu
niam viro indigentem. Quo dicto stultum monuit ut
generum potius quam diuicias generi legeret. **A**ge
philippi quam pbabilis epistola. in qua alexandrum q̄
rundam macedonũ beniuolenciã largicione ad se adtra
here conatũ. sic increpuit. Que te fili ratio in hanc tã
uanam spem induxit. ut eos tibi fideles futuros existiã
res. quos pecunia ad amorem tui compulisses. **C**ari
tate istud pater auus vero philippus maiore ex pte mer
catoꝝ grecie quã uictoꝝ. **A**ristotiles autem caliste
nem auditoꝝ suũ ad alexandruũ dimittens. monuit cũ
eo aut quã rarissime. aut quã iocundissime loqueretur
quo scilicet apud regias aures uel silencio tucioꝝ uel ser
mone eẽt acceptoꝝ. **A**t ille dũ alexandruũ. persica macedo
nem saluacione gaudentem obiurgat. et ad macedoni
cos mores inuitũ reuocare beniuole p̄seuerat. spiritu ca
rere iussus. seram neglecti salubris consilij penitenciam
egit. **I**dem aristotiles de semetipso in neutram p
tem loqui debere p̄dicabat: quoniã laudare se uani vitu
pare stulti esset. **E**iisdem est utilissimum p̄ceptũ
ut voluptates abeũtes consideremus quas quidẽ sic ostẽ
dendo minuit fessas enim penitencie q̄ plenas animis no
stris subicit. quominus cupide repetantur. **N**ec parum
prudenter anaxagoras it̄roganti cuiãdam quisnã esset
beatus. nemo inquit ex his quos tu felices existiãmas. s̄

^{pl. 14}
enim in illo numero reperies. qui a te ex miseris consta
re creditur. Non erit ille diuicijs et honoribus habun-
dans. sed aut exigui raris aut nō ambiciose doctrine fis-
delis aut p̄max cultor. in secessu quam ī fronte beacior
Demadis quoq; dictum sapiens. Nolentibus enim
atheniēsis diuinos honores alexandro de cernere. vide
te inquit ne dum celos custoditis. terram amittatis.
Quam porro subtiliter anatharsis leges arāneoy telis
compabat. Nam ut illas in firmiora animalia retine-
re valencioza transmittere: ita his humiles et pauperes
constringi. diuites et p̄potētes non alligari. **N**ihil
etiam agesilai facti sapiēcius. Siquidem cum aduersus
r. p. lacedemonioy conspiracionem ortam noctu compe-
risset. leges ligurgi continuo abrogauit. que de idemna-
tis supplicium sumi uetabant. Comphensis autem et in-
terfectis fontib; e uestigio restituit. Atq; vtrūq; simul
prouidit. ne salutaris animaduersio. uel iniusta cēt vel
iure impediretur. Itaq; ut semper esse possent. aliquan-
do non fuerunt. **S**ed nescio an hannonis excellen-
tissime prudēcie consiliū. **M**agone enim cannēsis pugne
exitum senatui penorū nunciante inq; tanti successus fi-
dem anulos aureos triū modiozū mensuram explentes
fundente. qui interfectis nostris ciuib; detracti erant.
quesiuit an aliquis sociozū post tantam cladem a roma-
nis deficiisset. Atq; ut audiuit neminem ad hannibalem
transfisse. suasisit p̄tinus vt legati romani p̄ quos de pace
ageretur mitterētur. Cuius si sentēcia ualuisset neq; se-
cundo punico bello uicta carthago neq; tercio delata fo-
ret. **N**e sannites quidem paruas penas consimi-
lis erroris pependerūt. quod heremij poncij salutare cō-
siliū neglexerāt. qui auctoritate et prudēcia ceteros p̄-
stans ab exercitu et duce ei⁹ filio suo consultus quid iā
fieri de legionibus romanis apud furcas candidas inclu-
sis deberet. inuiolatas dimittēdas respondit. **P**ostero

quod dicitur de hanc
quod dicitur de hanc
quod dicitur de hanc

hanc dicitur de hanc
hanc dicitur de hanc
hanc dicitur de hanc
hanc dicitur de hanc
hanc dicitur de hanc
hanc dicitur de hanc
hanc dicitur de hanc
hanc dicitur de hanc
hanc dicitur de hanc
hanc dicitur de hanc

die eadem de re interrogatus delere eas oportere dixit. ut aut maximo beneficio gratia hostium emeretur. a grauis-
sima iactura vires confringerentur. Sed improvida temeritas victorum. dum utranque partem spernit. utilitatis sub iugum missas in perniciem suam accendit. Multis et magnis sapientiae exemplis puulum adiciam. **C**retes cum acerbissima execratione aduersus eos quos vehementer oderunt uti uolunt. ut mala consuetudine deletentur optant. Modestoque uoti genere efficacissimi ulcionis euentum reperiunt Inutiliter enim aliquid concupiscere et in eo perseueranter morari exitio ea vicina dulcedo est.

*Dance de l'ho callidus et astutus
et artificiosus sed peripetous
et sicut oratione ut l'op
To l'antoi l'unes d'auit ualde
p'prietat p'p' q'u uis d'abus
in l'ar 2 An d la d'apendo.
in d'abus
et l'it' in 6 q'da q'u d'ill'one
19 d'ho t'hi q'u d' p'ra in 7
hu d' p'fallat' d'ant'*

Capitulū terciū de uafre dictis aut factis
Est aliud factorum dictorumque genus a sapientia proximo de fluxu ad uafre nomē pergressum. quod nisi fallacia vires assumpsit fidem propositi non inuenit. laudemque oculto magis tramite quam aperta via petit.

Seruo tullio regnante cuidam patricie familie in agro sabino precipue magnitudinis et eximie forme vacca nata est. Quam oraculorum certissimi auctores in hoc a diis mortalibus editam responderunt. ut quisquis eam a uentiniensi diane immolasset. eius patria totius terrarum orbis imperium obtineret. lectus eo dominus bouem cum summa festinatione romam actam in auentino ante aram diane constituit. sacrificio sabinis regimen humani generis daturus. De qua re antistes templi cercior factus religionem hospiti intulit. ne prius uictimam cederet. quam proxima aqua abluisset. Eoque aluenum tiberis petente uaccam ipse immolauit et urbem nostram tot ciuitatum tot generum dominam pio sacrificij furto reddidit. **Q**uo in genere acuminis in primis iunius brutus referendus est. Nam cum a rege tarquino auunculo suo omnem nobilitatis indolem excerpere. interque ceteros etiam fratrem suum quod uegeioris ingenij erat interfectum animaduertit.

v. r. e. d. i. c. i. t. e. s. u. p. t.

in d'abus

in d'abus

in d'abus

teret. obtusi se cordis esse simulauit. eaq; fallacia maxi-
mas virtutes texit suas. **P**rofectus eciã delphos cum
tarquiniij filijs quos is ad appollinem pithiũ munerib;
sacrificijs honorandũ miserat: aurum deo nomie doni
causa cauato baculo inclusum tulit. quia timebat ne si-
bi celeste numen aperta liberalitate uenerari tutũ nõ eẽt
Peractis deinde mandatis patris apollinem iuuenes
consuluerunt. quisnã ex ipsis rome regnaturus videret
At is penes cum summã vrbis nostre potestatem futu-
ram respondit. qui ante omnes osculũ matri dedisset.
Tum brutus pinde atq; casu plapsus: de idustria se ab-
iecit. terrãq; cõmunem omnũ matrem existimãs oscu-
latus est. **Q**uod tam vafre telluri impressum osculũ vr-
bi libertatem bruto primũ in fascis locũ tribuit.
Scipio quoq; supior p̄sidiũ calliditatis amplexus est. **E**x
cicilia enim petes affricã cũ e fortissimis peditib; roma-
nis trecetorũ equitũ numerũ complere uellet. neq; tam
subito eos posset instruere. quod temporis angustie nega-
bant sagacitate consiliij assecutus est. **N**anq; ex his iuueni-
bus quos secũ tota sicilia nobilissimos et ditissimos sed
inermes habebat trecetos speciosa arma et electos equos
quã celerrime expedire iussit: uelõ eos continuo secũ ad
oppugnandũ carthaginẽ aduecturos. **Q**ui cũ impio ut
celeriter. ita longinquũ et piculosi belli respectu sollicitis
animis paruissent. remittere scipio illã expeditionem si
arma et equos militibus suis tradere uoluissent. edixit.
Rapuit condicionem in bellis et timida iuuentus instru-
mentoz suo cupide nostris cessit. **E**rgo calliditas ducis
puidit. ut siquid ptinus imparet gratũ prius: deinde
remisso milicie metu maximũ beneficiũ fieret. **Q**uod
sequitur narrandũ est. **Q**uintus fabius labeo arbi-
ter a senatu fmiũ constituendorũ inter uolanos ac neapo-
litanos datus. cũ in rem p̄sentẽ venisset utrosq; separati
monuit. ut omiſsa cupiditate regredi mō controuersa

quã p̄gredi mallent . Idq; cum vtraq; pars auctoritate
viri mota fecisset . Aliquantũ in medio vacui agri re-
lictum est . Constitutis deinde finibus ut ipsi terminaue-
rant quidquid reliqui soli fuit . p . r . adiudicauit . Cete-
rum et si circũuenti nolani ac neapolitani queri nihil po-
tuerunt secundũ ipsoꝝ demõstrationem dicta sentẽcia : *imp̄bo tamẽ prestigiorũ genere nouum ciuitati nostre
uectigal accessit .* ¶ Eundem ferũt cũ a rege anthio-
co quem bello supauerat ex federe ic̄to dimidiã p̄ternam
um accipere deberẽt . medias omnes secuisse ut eum tota
classe priuaret . ¶ Nam marco antonio remitten-
dum cõuiciũ est : qui idcirco se aiebat nullã oracionẽ s̄p̄
sisse : ut siquid supiore iudicio actũ ei quẽ postea defensu-
rus esset nociturũ foret . non dictũ a se affirmare posset
q̄a facti vix prudẽtis causam tollerabilem habuit . Pro
periclitanciũ enim capite non solũ eloquentia sua uti s;̄
eciã verecundia abuti erat paratus . ¶ Sertorius vero
corporis robore atq; animi consilio parem nature indul-
gentiã exptus p̄scripcione sillana dux lusitanoꝝ fieri co-
actus . cum eos oracione flectere non posset . ne cũ roma-
nis vnũersa acie confligere uellent . uastro consilio ad
suam sentẽciam p̄duxit . Duos enim in conspectu eozũ
constituit equos . alterũ validissimũ . alterũ infirmissi-
mum . Ac deinde validi caudã ab imbecillo sene paula-
tim carpi . infirmi a iuuene eximiarũ viriũ vnũersã cõ-
uelli iussit . Obtemperatũ imperio est . Sed dũ adolescen-
tis dextera irritò se labore fatigat . senio confecta manũ
ministeriũ executã est . Tunc barbarẽ concioni quozsum
ea res tenderet cognoscere cupiẽti subicit . equi caude con-
similem esse nostrũ exercitũ . cuius partes aliquis aggre-
diens opprimere possit . Vnũersum conatũ p̄sternere ce-
lerius tradiderit uictoriã quã occupauerit . Ita gens ba-
bara aspera et regi difficilis . in exitũ suũ ruens . quã uti-
litatem auribus respuerat oculis p̄uidit . ¶ Fabius

autē maximus cui⁹ nō dimicare vincere fuit. cū p̄cipue
fortitudinis nolantū pedicē dubia fide suspectū et strenue
opere lucanū equitē amore scorti : depditū in castris habe
ret. ut utroq; potius bono milite vteret. quā in vtrūq;
animaduerneret alteri suspicionem suā dissimulauit. in
alterū disciplina paululū a recto tenore deflexit. Namq;
illū plene p̄ tribunali laudando omniq; genere honoris
p̄sequēdo animū suū a penis ad romanos coegit reuoca
re et hūc clam meretricē redimere passus. paratissimū p̄
nobis excussozē q; reddidit. Veniā nunc ad eos q;
quis sal⁹ astucia quesita est. marc⁹ uolusus edilis. pl
p̄script⁹ assumpto isiaci habitu p̄ itineris vias q; publi
cas stipeni petēs quisiā reuera esset occurrētis dinoscere
passus non est. Eoq; fallace genere text⁹. in marci bru
ti castra puenit. Quid illa necessitate miser⁹. que ma
gistratū. p. r. abiecto honoris pretecto alienigene reli
gionis obscuratum insignibus p̄ urbem iussit incedere.
Omnes autem hī sue uite aut illi aliene mortis cupidi q;
talia uel ipsi sustinuerūt. uel alios p̄peti roegerunt.

Aliquanto speciosius sentēcijs saturnini. vetulonis
in eodem genē casus vltime sortis auxiliū. Qui cū a tri
umuiris inter p̄scriptos nomē suū p̄positū audisset. cō
tinuo p̄tore insignia inuasit. p̄cedentibus q; in modum
licitorū et apparitorū publicorū et seruis subornatis ue
hicula comprehendit. hospicia occupauit. ob uios submo
uit. Ac tam audaci vsurpatione imperij ī maxima lu
ce densissimas hostilibus oculis tenebras offudit. Idem
ut puteolos uenit. perinde ac publicū ministeriū agens
summa cū licēcia correctis nauibus ī siciliā certissimū
tunc p̄scriptorū pfugiū penetrauit. His vno adiecto le
nioris note exemplo. ad externa reuertar. Aman
tissimus quidā filij cū eum in concessis ac periculosiss fa
cibus accensum. ab insana cupiditate pater. imhibere uel
let. salubris consilij astucia patriā indulgenciā tempe

Pro
a uti
s vero
re in del
i fieri co
roma:
suo ad
u corū
illi
paula
est hī
olden
a mar
necum
de con
ggre
ere a
ns hī
ā m
abus

rauit. **D**ecit enim ut priusquam ad eam quam diligebat
iret. vulgari et pmissa uenere uteretur. **C**uius precibus ob
secutus adolescens. infelicis animi impetum facietate licen-
tis concubitus resolutum. ad id quod non licebat tardio-
rem igitur quam afferens: paulatim deposuit. **C**um
alexander rex macedonum sorte monitus. ut eum qui sibi
porta egresso primus occurrisset interfici iuberet: asinari-
um sorte omnis obuiam factum ad mortem arripi impe-
rasset: eoque querente quid nam se immerentem capitali sup-
plicio innocentem addiceret. cum ad excusandum factum
suum oraculi preceptum retulisset asinarius. **S**i ita est inquit
rex. alium fors huic morti destinauit. **N**am asellus quem
ego ante me agebam prior tibi occurrit. **D**electus alex-
ander et illius tam callido dicto. et quod ipse ab errore
reuocatus erat. occasionem in aliquanto uiliore anima
li expiande religionis rapuit. **S**umma in hoc cum callidi-
tate mansuetudo. summa quoque in alterius regis equi-
sone calliditas. **S**ordida magorum dominacione
psephide oppressa. darus rex adiutoribus eiusdem dignita-
tis assumptis. pactum cum preclari operis consortibus fecit.
ut equis insidentes solis ortu cursum in quendam locum
dirigerent usque regno potiretur cuius equus in eo primus
hinnisset. **C**eterum maxime mercedis compeditoribus for-
tune beneficium expectantibus: solus acumine. equisonis
sui ocrabans prosperum exoptate rei effectum assecutus est.
qui in eque genitalem partem demissam manum. cum ad
eum locum uentum esset naribus equi admouit. **Q**uo odo-
re irritatus ante omnes humilitatem edidit. **A**uditoque eo sex
reliqui summe potestatis candidati. continuo equis de-
lapsi ut est mos persarum humi prostratis corporibus dari-
um regem salutauerunt. **Q**uantum imperium quam paruo
interceptum est uasamento. **N**obias autem cuius sapi-
entia diuturnior est. inter homines quam patria priene
fuit. siquidem hec etiam nunc spirat. illius proinde atque ex

in de uestigia tantummodo exstant. ita aiebat oporté ho-
mines in usu amicitie uersari: ut meminissent eam ad g-
uissimas inimicitias posse conuerti. Quod quidem p-
ceptum prima specie nimis fortasse callidū videatur. ini-
micumq; simplicitati qua p̄cipue familiaritas gaudet.
sed si alcioribus in animis cogitacio demissa fuerit. per
quā utile reperietur. **L**amsacene vero vrbis salus
vnius vafamenti constitit beneficio. Nam cū ad excidi-
um eius summo studio alexander ferretur. p̄gressum q;
extra menia anaximenum p̄ceptorem suum vidisset. quia
manifestū erat futurū ut preces suas ire eius opponeret
non facturū se quod petisset iurauit. Tunc anaximenes
Petio inquit ut lamsatū diruas. hec velocitas sagaci-
tatis oppidū vetusta nobilitate inclitū. excicio cui desti-
natum erat subtrahit. **D**emostenis quoq; astucia
mirifice cuidam ancille succursum est. que pecuniā depo-
siti nomine a duobus hospicibus acceperat. ea condicio-
ne ut illam simul utrisq; redderet. Quorū alter inter-
fecto tempore tanquā mortuo socio squalore oblitus. de-
cepta ea omnes nummos abstulit. Supuenit deinde altē
et depositū petere cepit. Herebat misera in maxima pa-
riter et pecunie. et defensionis penuria. ianq; de laqueo
et suspendio cogitabat. Sed oportune demostenes ei patro-
nus affulsit. Qui ut in aduocationem uenit. mulier
inquit parata est depositi se fide soluere. sed nisi sociū
adduxeris id facere non potest. quoniā ut ipse uocifera-
ris. hec dicta est lex ne pecunia alteri sine altero numēa-
retur. **A**t ne illud quidem parum prudenter qui a
thenis vniuerso populo inuisus. causam apud eum capi-
tali crimine dicitur: maximū honorem subito petere ce-
pit. nō quod speraret se illum consequi posse. sed ut ha-
berent homines ubi p̄cursum ire qui acerrim⁹ esse solet
effunderent. Neq; eum hec tam callidū consilij ratio fe-
sellit. Conuicij enim clamore in festo et crebris tocuis

concionis sibilis uexatus. nota etiã denegati honoris p
strictus. eiusdem plebis paulo post in discrimine vite cle
mentissima suffragia expertus est. Quod si adhuc ei ul
cionẽ sicienti capitis sui periculũ obiectisset. nullam par
tem defensionis odio obserate aures recipere. Huic va
framento consimilis illa calliditas. **S**uperior han
nibal a iulio consule nauali prelio uictus. timentiq; clas
sis amisse penas dare. offensam astucia mire auertit.
Nam ex illa infelici pugna prius quã cladis nuncius
dominũ ueniret. quendam ex amicis compositũ et for
matum carthaginem misit. Qui postquã ciuitatis ei
curiã intrauit consulit. uos inquit hanibal. cũ dux ro
manorũ magnas secũ maritimas trahens copias adue
nerit. an cũ eo confligẽ debeat. **A**clamauit vnũuersus
senatus non esse dubiũ quin oporteret. Tum ille. Con
flictũ inquit. et superatus est. Ita liberũ his non reliq; d
id factũ damnare. quod ipsi fieri debuisse iudicauerant
Idem hannibal fabiũ maximiũ inuictã armorũ suoy
vim saluberrimis cunctacionibus pugne ludificantem.
ut aliqua suspicione trahendĩ belli respergeret. tocĩ ita
lie agros ferro igniq; uastando. Vnius eius fundũ im
munem ab hoc iniurie genere reliquit. **P**rofecisset ali
quid tanti beneficij isidiosa adumbracio eius nisi roma
ne vrbi et fabij pietas et hannibalis uafri mores fuisset
notissimi. **T**usculanis etiã acumine consilij inco
lunitas parca est. Cum enĩ crebris rebellacionibus me
ruissent ut eorũ urbem funditus romani euertere uellẽt
atq; ad id exequendũ furius canullus maximus dux va
lidissimo instructũ exercitu uenissent. Vniuersi ei rogati
obuiã pcesserũt. cõmeatq; et cetera pacis munia benigni
ssime prestiterũt. armatũ eciam intrare menia passi
sunt. nec vultu nec habitu mutato. Qua cõstancia trã
quillitatis non solũ ad amicitie nostre ius. sed eciam ad
cõmunionem ciuitatis quã usq; penetrarũt. Sagaci ber

cule usi simplicitate • quoniã apcius esse intellexerant •
mecũ officio dissimulare • quam armis ptege. **C**Ac
uolscoꝝ ducis tullij execrabile consiliũ qui ad bellũ in fe
rendũ romanis maxia cupiditate accesus • cum aliquod
aduersis prelijs contusos animos suozũ et ob id pati p
niores animaduertet insidiosa ratione quo volebat co
pulis. **N**am cũ spectandozũ ludozũ gracia magna uol
scoꝝ multitudo romanĩ cõuenisset • consulibus dixit •
vehementer se timere • nequid hostile subito molirentur •
monuitq; ut essent cauciores • et p̄tin⁹ ut ipse vrbe egres
sus est. **Q**uã rem consul ad senatum retulerunt. **Q**ui
tãetsi nulla suspicio suberat • auctoritate tamẽ tullij cõ
motus • ut ante noctem uolsci abirẽt decreuit. **Q**ua cõ
tumelia irritati • facile ipelli potuerunt ad rebellandũ •
Ita mendaciũ uersuti ducis simulatione beniuolẽcie in
uolutũ • duos simul populos fefellit **R**omanũ ut ison
tes notaret • uolscũ ut deceptis irasceretur.

Capitulũ quartũ de strategamatis

Lla uero pars calliditatis egregia • et ab omni re
p̄hensione p̄cul remota • cui⁹ opera quia appellaci
one nostra uix apte exprimi possunt • greca pro
nunciacione strategemata dicantur. **O**mnibus
militaribus copijs tullius hostilius fidenas aggressus
que surgẽtis imperij nostri in cunabula crebris rebellaci
onibus torpere passe non sunt • finitimisq; tropheis ac
triumphis alitã virtutem eius spes suas vltẽrius promo
uere docuerunt. **M**etuis suffecius dux albanozũ dubiã
et suspectã semper societatis sue fidem repente i ipsa acie
detexit. **D**etecto enĩ romanĩ exercitus latere in p̄ximo
colle confedit pro adiutore speculatoꝝ pugne futurus • ut
aut victis insultaret • aut victores fessos aggrediretur.
Non erat dubiũ quom ea res militũ nostrozũ animos d
bilitatura eẽt • cũ eodem tempore • et hostes confluere • et

auxilia deficere cernerent. Itaq; ne id fieret. tullus pro-
uidit. Concitato enī equo omnes pugnantiū globos per-
cucurrit. predicans suo iūssu secessisse meciū. eumq; cum
ipse signū dedisset inuasurū fidenaciū terga. Quo im-
peratore artis consilio metum fiducia mutauit. Proq;
trepidacione alacritate suorū pectora repleuit. **E**t
ne continuo a nostris regibus recedam: sext^{us} tarquini-
us tarquiniū filius. indigne ferens quod patris uiribus
expugnari gabij nequirēt: ualenciozem armis excogi-
tauit rationem. qua interceptū illud oppidū romano
imperio addiceret. Subito nanq; se ad gabinos contulit
tanquā parētis seuciā et verbera que voluntate sua per-
pessus erat fugiēs. ac paulatim uniuscui^{us}q; factis et cō-
positis blandicijs alliciendo benuolenciā et apud omnes
plurimū posset consecutus familiarem suum ad patrem
misit iudicaturū: quemadmodū cuncta in sua manu ha-
beret. et quesiturū quidnā fieri uellet. Iuuenili callidi-
tati. senilis astucia respondit. Siquidem re eximia dele-
ctatus tarquinius. fidei autem munciū parū credēs nihil
respondit. sed seducto eo i ortū maxima et altissima pa-
pauerū capita baculo decussit. Cognito adolescens silen-
cio simul ac patris facto causam alterius argumēti pro-
uidit. Nec ignorauit precipi sibi ut excellentissimū quē
q; gabinozū aut exilio submoueret. aut morte consume-
ret. Ergo spoliata bonis ppugnatoribus ciuitatem. tā-
tum non uinctis manibus ei tradidit. Illud quoq; ma-
ioribus et consilio prudenter et exitu feliciter puium.
Cum enī vrbe capta: galli capitolū obsiderēt solamq;
potendi eius spem in fame eozū repositā animaduerte-
rent. perquā callido genē consilij romani usi unico per-
seuerancie irritamēto victores spoliauerūt. Panes enī
iacere cū pluribus e locis ceperunt. Quo spectaculo ob-
stupefactos infinitāq; frumēti habundanciā nostris sup-
esse credentes. ad pactionem omittēde obsidionis comi-

pulerunt. Misertus est tunc pfecto iupiter romane vir-
tutis. presidium ab astucia mutuantis. cum summa alimen-
torum inopia precii presidia inopie cerneret. Igitur ut
vafro ita periculoso consilio salutarem exitum dedit.
Idemque iupiter postea prestantissimorum ducum nostrorum
sagacibus consiliis precipue aspiravit. Nam cum alterum
italie latus hannibal laceraret alterum inuasisset haldru-
bal ne duorum fratrum iuncte copie intollerabili onere fel-
sas simul res nostras urgeret. Hinc claudij neronis ve-
getum consilium. illinc linij salinatoris inclita prudentia
effecit. Nero enim compresso a se in lucanis hannibale.
presentiam suam quonia ita ratio belli desiderabat meritis
hosti. ad openi college ferendam per longum iter celeritate
mira tetedit. Salinator in umbria apud metaurum flumen
proximo die dimicaturus. summa cum dissimulatione nero-
rem castris noctu recepit. Tribunos enim a tribunis.
Centuriones a centurionibus. equites ab equitibus pedi-
tes a pedibus excipi iussit. Ac sine ulla tumultuacio-
ne solo vix unum exercitum capiende alterum inseruit. Quo
euentu ne haldrubal cum duobus se consulibus prehaturum
prius sciret. quam utriusque virtute prosterneret. Ita illa
toto terrarum orbe infamis punica calliditas romana elu-
sa prudentia. hannibalem neroni haldrubalem salinatori
decepiendum tradidit. **M**emorabilis etiam consilij
q. metellus qui cum pro consule bellum in hispania adversus
celtiberos gereret. urbemque trebiam caputque eius gentis
viribus expugnare non posset. intra periculum suum multum
ac diu consiliis agitata. viam reperit. qua propositum ad exitum
perduceret. Itinera magno impetu ingrediebatur
deinde alias atque alias regiones petebat. Hos modo obside-
bat motes pauloper ad illos transgrediebatur. Cum inter-
rim tam suis omnibus quam ipsis hostibus ignota erat
causa. in opinione eius ac subite fluctuationis. Interro-
gatusque a quodam amatissimo sibi quid ita sparsum et

incertū militie genus sequeretur. absiste inquit istud que-
rere Nam si huius consilij mei interiorē tunicā consci-
am esse sensero. continuo eā cremari iubebo. Quorsum
igitur ista dissimulatio erupit aut quem finem habuit?
Postquā uero et exercitū suū ignorantia et totā celtibe-
riam errore implicabit. cū alio cursum direxisset. subito
ad trebiā reflexit. eamq; inopinatā et attonitā oppres-
sit Ergo nisi mentem suā dolos scrutari coegisset. ad vl-
timā ei senectutem apud menia trebie armato sedendum
foret. *Exercit:* Agathodes autem siracusanoꝝ rex audaciē
callidus. Cum enim urbem eius maiore ex parte cartha-
ginenses occupassent. exercitū suū in affricā traiecit. ut
metū metu. vim vi discuteret. Nec sine effectu. Nam
repentino eius aduentu perculsi peni libētē incolumita-
tem suam salute hostiū redimerunt. Pactiq; sunt ut eo-
dem tempore et affrica siculis et sicilia punicis armis li-
beraretur. Age si siracusanoꝝ menia tueri perseueras-
set illa belli malis vrgeretur. bona pacis fruenda secure
carthagini reliquisset. Nunc inferendo que paciebatur
dum alienas potius lacessit opes quā suas tuetur. quo e-
quiore animo regnū deseruit. eo tucius recepit. Quid
hannibal canēsi pug. p. r. aciem nōne priusquā ad di-
micandū descenderet compluribus astucie copulatam la-
queis ad tam miserabilem pduxit exitum. *bas lignis phanis* Ante enī om-
nia puidit ut et solem et puluerem qui ibi uento mul-
tis excitari solet aduersum haberet. Deinde partem copi-
arum suarū inter ipsum prelij tempus de industria fugē-
iussit. Quam cū a reliquo exercitu abruptam legio ro-
mana sequeretur. trucidandā eam ab hijs quos ī insidijs
collocauerat curauit. Postremo quadringētos equites
subornauit. qui simulata transicione petierunt consulē
A quo iussi more transfugariū depositis armis in vlti-
mam pugne partem secedere districtis gladijs quos intē
tunicas et loricas abdiderant poblites pugnantū roma

noxi ceciderunt. Hec fuit punica fortitudo. dolis et insidijs et fallacia instructa. que nunc certissima circūuente virtutis nostre excusatio est. quoniā decepti magis quā victi sumus.

Capitulū quintū de repulsis

Campi quoq; representata condicio. ambiciosam īgredientes viā ad forcius sustinendos parū p̄speros comiciozū euentus. vtiliter instruxerit. quia p̄positis ante oculos clarissimozū virozū repulsis vt non minore cū spe honores ita prudentiore cū animi iudicio petent. meminerintq; nefas non esse aliquid ab omnibus vni negari. Cum sepenumero singuli cunctozū voluntatibus resistere fas esse duxerint. scientes eciā paciēcia queri debere quod gracia impetrari nequerit. **Q**uiuslibet tuberio a. q. fabio maximo epulū populo nomine p. affricani patruū sui dante rogatus. ut triduiū sterneret lectulos punicanos. pellibus edinis strauit. et pro argētis vasis sanna exposuit. Cuius rei deformitas sic homines offendit ut cū alioquū vir egregius haberetur comicijs q; p̄torijs candidatus in campū. l. paulo auo et publico affricano auunculo nixus descēdisset. repulsa inde abiret notat. Nam vt p̄uatiq; semper continēciam p̄babant. ita publice maxima cura splendoris habitata est. Quocirca vrbs non vnus conuiuij numerum sed totā se in illis pelliculis iacuisse credēs. ruborem epulū suffragijs suis vindicauit. **P**ublius autem sciPIO natica togate potencie clarissimū lumen. qui consul iugurthe bellū indixit. qui matrem ideam ephrigijs sedibus ad nostras aras focosq; migrantem. sanctissimis manibus excepit qui multas et pestiferas sediciones auctoritatis sue robore oppressit. quo principe senatus per aliquot annos gloriat⁹ est. cū edilitatem curulem adolescens peteret. manūq; cui⁹dam rustico opere duratā more candidatoz tenaci⁹ apprehēdisset. iocī grā īterrogauit

*Epulū a. q. fabio maximo
populo nomine
p. affricani patruū
sui dante rogatus.*

eū. nūm manibus solit⁹ esset ambulare & Quod dictū
a circūstantibus exceptū ad populū manauit causamq;
repulse scipioni attulit. Omnes namq; rustice trib⁹ pau-
pertatem sibi ab eo expbratā iudicātes. iram suā adue-
sus contumeliosam eius vrbānitātē distrinxerunt. Igit̄
ciuitas nostra nobiliū iuuenū ingenia ab insolentia re-
uocando. magnos et vtilis ciues fecit. honoribusq; non
paciendo esse a securis peti debitū auctoritatis pond⁹ ad-
iecit. ¶ Nullus error talis in .l. emilio paulo con-
spect⁹ est. sed tamen aliquor̄ies frustra consulatū petiit.
Idemq; cū iam campū repulsis suis fatigasset. bis con-
sul et censor fact⁹ est. amplissimū etiā dignitatis gradū
obtinuit. Cuius virtutem iniurie non fregerunt. sed a-
cuerunt. quoniā quidem ipsa nota accēsam cupiditatem
summi honoris ardenciozem ad comicia detulit. vt popu-
lum quia nobilitatis splendore et animi sui bonis moue-
re non potuerat. pertinacia vinceret. ¶ Q. autem
cecliliū metellū pauci et nesci amici consulatus repulsa.
afflictum tristitia ac rubore plenū domum reduxerunt.
Et eundem de pseudo philippo triūphantem vnīuersus se-
natus letū et alacrem in capitoliū p̄secut⁹ est. Achaici
eciā belli cui summā manū .l. mummio adiecit. maxia
pars ab hoc viro p̄fligata est. Ei ne ergo populus con-
sulatum negare potuit cui mox duas clarissimas p̄m-
cias aut datur⁹ erat aut debitor⁹ achaidā ac macedoniā
Et quidem hoc facto meliore eo ciue usus est. Intellexit
enim quā industrie sibi gerendus esset consulatus. quem
tanto labore impetrari senserat. ¶ Quid tam excel-
lens quid tam opulentū quā .l. silla. diuicias. imperia
largit⁹ est. leges vetustas abrogauit. nouas tulit. Hic
quoq; in eo campo cui⁹ postea domin⁹ extitit repulsa p̄-
ture suggillat⁹ est omnia loca petiti honoris si quis mō-
deorū formā et imaginem eius future potencie. p. r. re-
presentasset impetratur⁹ ¶ Sed ut comiciozū maximū

crimē referam . m . potius cato plus moribus suis pre-
ture decoris adiecturus . quā p̄texto eius splendoris ipse
laturus . consequi illam a populo aliquādo non potuit
Proxima demēcie suffragia . que quidem satis graues
penas erroris sui perpenderunt . quoniā quem honorem
catonī negauerant . vatinio dare coacti sunt . Ergo si ve-
re estimare volumus non catonī tunc p̄tura . sed p̄ture
cato negatus est .

De necessitate

Ab hominande quoq; necessitatis amarissime le-
ges et truculentissima imperia . urbem nostram .
tūc etiam exterās . gentes multa non intellectu
tantū . s; etiā auditu grauiā perpeti coegerunt . **M**ā
aliquot aduersis prelijs secundo punico bello exhausta
militari inuentute romana senat⁹ auctore tito graocho
consuli censuit . uti publice serui aduersum apulianorū
hostiū impetū emerētur . Ea q; de re p . tr . pl . ad populū
lata rogacione tres creati sunt viri qui quatuor et vigi-
ti mi . milia seruorū comparauerunt . ad actosq; uirciu-
rando strenuā se fortemq; operam daturōs quoad peni es-
sent in italia . data arma in castra miserunt . **E**x apulia
etiā et a fiduculis septuaginta atq; ducēti ad supplemē-
tum equitatis sunt empti . **Q**uanta violencia est casus
acerbi . **Q**ue ciuitas ad id tempus ingenueq; originis ca-
pite censos habere milites fastidierat eadem cellis seruili-
bus extracta corpora et a pastoralibus casis collecta mā-
cipia . uelut p̄cipuū firmamentū exercitū suo adiecit . **C**e-
dit ergo interdū generosus spiritus utilitati et fortune
uiribus succūbit . vbi nisi tuciora consilia legens . specio-
sa sequenti concidendū est . **C**annensis autem cla-
des adeo urbem nostram vehementer confudit ut . m . in
nū opera dictatura . r . p . administrantis spolia hostium
affixa templis deorū numini consecrata instrumēto mi-
licie p̄futuro conuellerentur . ac pretextati pueri arma ī-
duerent . addictorū etiā et capitali crimine damnatorū

•vi• milia conscriberent . Que si per se aspiciant aliqd
ruboris habeant . si autem ad motis necessitatis viribus
ponderentur . seuiçie temporis conueniçia presidia vide-
antur

Propter eandem cladem senatus octauius
qui siciliam cornelio manmule qui sardiniã p ptozibz
optinebant . querentibus quod neqz stipendiũ neqz frumẽ
tum classibus eozũ et exercitibus socij preberet . affirmã-
tibus eiam nec habere quidem eos vnde id prestare pos-
sent . rescripsit erariũ longinquis impensis nõ sufficere
proinde quo pacto tante mopie succurrendũ esset ipsi p-
uideret . his literis quid aliud quã imperij sui governa-
cula e manibus abiecit . siciliãqz et sardiniã benignis-
simas vrbis nostre nutrices gradus stabilitamẽta belloz
tam multo sudore et sanguine in potestatem redactas .
paucis verbis te scilicet necessitate iubente dimisit &

Eadem cassilmates obsidione hannibalis clausi alimẽ-
tozũqz facultate defecti loza necessarijs vinculozũ vsibus
subducta . eque scutis detractas pelles feruẽti resolutas a
qua mandere voluistis . Quid illis si acerbitatem casus
intuere miserius si constanciã respicias fideli? & Qu-
ne a romanis desisteret tali uti cibi genere sustinuerunt .
cum pinguisima arua sua fertilissimosqz campos suos
menibus suis subiectos intuerentur . Itaqz campane vr-
bis que punicam feritatem delicijs suis cupide fouit in
ppinquo situm cassilinũ modo rarum . virtute clarũ per-
seuerantis amicicie pignore impios oculos uerberauit

In illa obsidione et fide cum treceti pnestini pmane-
rent . euenit ut ex his quidã murem captũ ducentis poti-
us denarijs vendere . quã ipse leniẽde famis gracia consu-
mere mallet . Sed credo deozũ puidẽcia effectũ et uendito-
ri et emptozũ quem vterqz merebatur exitum attribuit .
Avaro enĩ et fame consumpto manubijs sordiu suarum
frui non licuit . equi animi vir ad salutarem impensam
faciẽdã care quidẽ . verũ necessarie comparato cibo vixit

Sed autem mario .gn. carbone consul' ciuili bello cū
.l. Sulla dissidētibus quo tempore non .r. p. uictoria que
rebat. sed p̄mū uictorie erat .r. p. s. c. aurea atq; argē:
tea templorū ornāmēta ne militibus stipēdia deessent cō
flata sunt. **D**igna enī causa erat. hi ne an illi crudelita
tem suam p̄scriptione ciuū faciarent. ut dii immortales
spoliarētur. **N**on ergo .p. c. uoluntas. sed teterrime ne
cessitatis truculenta manus illi consulto stilū suū impres
sit. **D**iuī iulij exercitus idest inuicti ducis inuicta
dextera cū armis numanciā clausisset. aggeriq; extruen
do materia deficeretur. congerie hostiliū cadauerū quam
desiderauerat altitudinem instruxit. eamq; tragulis et
pilis quia roboree sudes deerant magistra noue molicio
nis necessitate usus uallauit. **A**tq; ut diuinam filij
mentionem celesti patris recordationi subnectā. cū effu
surus se in nostras puincias parthorū p̄hates videre
tur. vicineq; imperio eius regiones subita idiōti tumultu
denunciacione quaterētur. tanta in bosphorano tra
ctu cōmeat⁹ penuria incessit uti sex milibus denarijs sui
gula uasa olei. frumētisq; modijs totidem mancipia per
mutarētur. **S**ed amarissimā tempestatem anguste cura
tutele tunc terrarū orbe uagans dispulit. **C**retensib;⁹
nihil tale presidū affulsit. qui obsidione metelli ad ul
timāq; penuriā cōpulsi: sua iunctorū q; suorū vrina
sitiim torserunt. iustus dixerim quā sustētarunt. quia
dum uinci timent. id passi sunt quod eos ne uictor quidē
pati coegisset. **N**umantini autem a scipione uallo
et aggere circūdati. cū omnia que famem eorū trahere
poterant consumpsissent ad vltimū humanorū corporū da
pibus vsi sunt. **Q**uap̄pter capta iam vrbe. complures
inuenti sunt artus et membra trucidatorū corporū sinu
suo gestantes. **N**ulla est in his necessitatis excusacio.
Nam quibus mori licuit sic viuere necesse non fuit.
Horum trucem p̄tinetiam in consimili facinore ca'la

gurritanoꝝ execrabilis impietas supgressa est. qui p̄sene
rancius iterempti fertorij cineribus obsidionē. gn. pom
pei frustrantes fidem prestarēt. quia nullū iam aliud ī
vrbe eorū supererat animal. uxores suas natoꝝq; ad vsū
nefarie dapis uerterunt. Quoꝝq; diuicijs armata iuuē
tus uiscera sua uisceribus suis aleret. infelices cadauerū
reliquias fallire non dubitauit. En quem aliquis ī acie
hortaretur. ut p̄ salute coniugū et liberorū fortit̄ dimi
caret. Ex hoc nimirū hoste tanto duci pena magis quā
uictoria petenda fuit. quia plus vindicat̄ libertatis q̄
uictus glorie afferre potuit. cū omne serpentū ac ferarū
genus comparacione sui titulo feritatis supauit. Nan
q; illis dulcia uite pignora pprio spiritu cariora sunt. ea
calla gurritanis prandia. atq; cene extiterunt.

Capitulū septimū de testamētis que rescissa sunt

Vacemus nunc negotioꝝq; actorū hominis et preci
pue cure et vltimi est temporis Consideremus que
q; testamēta aut rescissa sunt legitime facta aut
cū merito rescindi possent rata manserunt. que ue ad a
lios quam qui expectabant honorem hereditatis transtu
lerunt. **A**tq; ita ut eo ordine quo p̄posui exequar
militātis cuiꝰdam pater cū de morte filij falsum e castris
nunciū accepisset. qui erat falsus. alijs heredib; scriptis
decessit. **P**eractis deinde stipendijs adolescens domum
petit **E**rrore patris. impudēcia amicorū domū sibi clau
sam reperit. **Q**uid enim illis in uerecundius & florem
iuuente p. r. p. assumpserat. maximos labores ac plu
rima pericula tolerauerat. aduerso corpore exceptas cic
trices ostendebat. et postulabat ut auicos eius lares oci
osa ipsi vrbi onera possiderēt. **I**taq; depositis armis co
actus est in foro togatam ingredi militiā acerbe cū im
pissimis enī heredib; de paternis bonis apud centū viros
contēdit. omnibusq; non solū consilijs sed etiā sentēcijs
superior discessit. **I**tem mannei carseolani splendis

simi equitis romani filius a suffenate a iunctulo suo ad:
optat⁹. testamentum naturalis patris quo pterit⁹ erat
apud centū viros rescindit. cū ī eo tullian⁹ pōpeij ma:
gni familiaris ipō quidē pompeio signatore heres sēpt⁹
cēt. Itaq; illi ī iudicio plus cū excellentissimi viri gra:
cia quā cū parentis cinerib; negocij fuit. Ceterū quā:
uis vtraq; hec aduersus nitebant. tamē paterna bona
obtinuit. Nam. l. quidē sextilius. p. popilius quos
. m. anneus sanguine sibi cōiunctos eadē ex parte qua
tullianū heredes fecerat. sacramēto cū adolescētulo con:
tendere ausi nō sunt. tametsi precipius eo tempore ma:
gni virib; ad defendēdas tabulas testamēti inuitari po:
terant. et aliquantū adiuuabant heredes. q̄. m. anne:
ius. ī suffenatis familiam ac sacra transferat. Sed artif:
simū iter homines. pcreacionis vinculū patris simul vo:
luntatem et principis auctoritatem superauit.

. G. autem terciū a patre infantem ex hereditū petro:
nia matre quā tritius quo aduixit ī matrimonio ha:
buerat natū. diuus augustus ī bona paterna ire decre:
to suo iussit. patris patrie animo vsus. quoniā triti⁹
in pprio iure pcreato filio summa cū iniquitate pater:
num nomē iurgauerat. Septicia quoq; mater
trathalorum ariminensū irata filijs in contumeliam
eorū cū iam parere nō posset publico seui admodū nu:
psit. testamēto eciam vtroq; pterito. A quibus adit⁹
diuus augustus. et nuptias mulieris et suprema iudi:
cia impbauit. Nam hereditatē maternā filios habere
iussit: dotem. quia non creandorum liberorum causa
coniugū intercesserat virum retinere vetuit. Si ipsa
equitas hac de re cognoscere potuisset. ne iustus aut
gracius pnunciaret. Spernis quos genuisti. nubis ef:
feta. testamēti ordinem. violento animo confundis.
neq; erubescis ei totum patrimoniū addicere. cui⁹ pollu:
to iam corpori marcidam senectutem tuam substraxisti

Ergo dum sic te egeris . ad inferos vsq; celesti fulmine
afflata es. ¶ Egregia . g . quoq; calpurnij pisonis
prefecti vrbis constitutio . Cum enim ad eum terencius
ex octo filijs quos in adolefcentiam perduxerat ab vno
in adoptionem dato ex hereditate se querelam detulisset . bonorum adolefcentis possessionem ei dedit . heredes
q; lege agere passus nõ est . ¶ Nouit pfecto pisonem pa-
tria maiestas . donum vite . beneficiũ educationis . sed
aliquid etiam flexit . circumstanciũ liberorum numerũ .
quos cum patre septem fratres in pie ex hereditate vi-
debat . ¶ Quid mamerti enulij lepidi consul quã
graue decretum ¶ Genicius quidem matris magne gal-
lus a . gñ . oreste pretore vrbis impetrauerat . ut resti-
tuti se in bona veniani iuberet . quorũ possessionẽ secũ-
dum tabulas testamẽti ab ipso acceperat . ¶ Appellatũ
mamertus a surdmo cuius libertus genitũ heredem fece-
rat . p̄toriam iurisdictionem abrogauit . quod diceret
geniciũ amputatis sui ipsius sponte genitalibus corpo-
ris partibus neq; virorũ neq; mulierũ numero haberi
debere . Conueniens mamerto . conueniens principi se-
natus decretũ quo p̄sum est ne obscena genicij presen-
cia inquinata q; voce tribunalia magistratũ sub spe-
cie petiti iuris polluerentur . ¶ Multo . q . metellũ
pretorem urbanũ seueriorem egit . quã orestes gesserat
qui vetilio lenoni bonorum inueni possessionem secun-
dum tabulas testamenti ñ dedit . quia vir nobilissimũ
et grauissimus fori ac lupanaris separandam condicio-
nem existimauit . nec ad factũ illius compbare voluit
qui fortunas suas in stabulũ contaminatũ piccerat .
aut huic tanquam integro ciui cura reddere . qui se ab
omni honesto vite genere abruperat . ¶
Capitulum octauum que rata manserunt cum causas
haberent cur rescindi possent .

His rescissorum testamentorum exemplis contenti
attingamus ea que rata manserunt. cum causas
haberent propter quas rescindi possent. ¶

Quam certe quam etiam note insanie tuditanus ut po-
te qui populo nummos sparserit. togamque velut tra-
gicam vestem in foro trahens maximo cum hominum visu com-
spectus fuerit. ac multa his consentanea fecerit. Testa-
mento filium instituit heredem. quod tiberius longus san-
guine ei primus haste iudicio subuertit frustra conatus
est. Magis enim centum viri quid scriptum esset in tabulis.
quam quis ea scripsisset considerandum estimauerunt.

Vita tuditani demens ebullit autem. quod lucij menenij
agnippe vxor fuerat tabule testamenti plene furoris. Nam
cum haberet duas simillime probitatis filias pletonia
et affroniam animi sui potius inclinacione puecta quam
vllis alterius iniurijs aut officijs commota. pletoniam
tantummodo heredem instituit. filijs etiam affronie
admodum amplo patrimonio. xx. nummum legauit. Aff-
fronia tamen cum sorore sacramento contendere noluit.
testamentumque matris paciencia honorare quam iudicio
conuellere sacius esse duxit. eo seipsam indigniorem ini-
uria ostendens. quo eam equiore animo sustinebat. ¶

Minus mirandum errorem muliebrem. quod metellus fe-
cit. Is namque plurimis et celeberrimis eiusdem nomi-
nis viris. in vrbe nostra vigentibus claudiorum etiam
familia quam artissimo sanguinis vinculo coniungebat
florente currinatem solum heredem reliquit. nec hoc te-
stamentum eius quisquam acceptauit. ¶ Item pom-
peius reginam vir transalpine regionis cum testamento
fratris preteritus esset. et ad coarguendam iniquitatem
eius binas tabulas testamentorum suorum in comicio
incisas habita vtriusque ordinis maxima frequencia re-
citasset. in quibus magna ex parte heres frater erat sep-
tus. prelegebatque ei cencies et quinquagies sestercium

multū ac diu intē assenciētes indignacioni sue amicos
questus quod ad haste iudiciū attinuit. cineres fratris
quietos eē passus est. et erant ab eo īstituti heredes neq;
sanguine pegino vel pagano pares. neq; p̄xi mi sed ali
eni et humiles ut nō solum flagiciosum silentiū sed eti
am prelatio contumeliosa videri posset eque felicitis im
punitatis Sed nescio an tetrioris hec delicti testamēta

Capitulum nonum de his **Q**ue aduersus opinionem
hominum heredes habuerunt

Quintus cecilius. l. lucilli promptissimo studio
maxia q; liberalitate et honestū dignitatis gra:
dū et āplissimū p̄imoniū cōsecut⁹. cū p̄ se semp
tulisset vnū illum sibi eē heredē moriens etiā anulos ei
suos tradidisset pompeium atticū testamēto adoptauit
omniūq; bonorum heredem reliquit. Sed fallaces et ī:
sidiosi cadauer. p. r. cernicibus recte circūdatum p̄ viā
trahit. Itaq; nefarius homo filiū quidem et heredem
habuit quem voluit. funus autem et exequias quales
meruit. ¶ Neq; alijs dignus fuit. titus marius
vrinas qui ab infimo milicie loco beneficijs diui augu
sti impatoris ad summos castrensīs honores perductus.
eorūq; vberimis questibus locuples factus. nō solū ce
teris vite temporibus ei se fortunas suas relinquere. a
quo acceperat predicauit. sed etiā pridie quam expi:
raret idem istud ipsi augusto dixit. cū interim ne no:
men quidem eius tabulis testamenti adiecit. ¶ **L.**
autem valerius cui cognomen heptacordo fuit togatū
hostem corneliū bello expertus. utpote ope eius et con:
silio compluribus priuatis litibus vexatus. ad vlti:
mūq; subiecto accusatore capitali crimine accusatus.
p̄teritis aduocatis et patronis suis. solū heredē reliquit
¶ Nimirum cōnsternacio que animū eius transuersum
egit. amauit enī sordes suas. et dilexit pericula. et dam

nacionem voris expetiunt. auctorem harū rerū beniuolentia ppulsatorem odio insecutus. ¶ **T**. barrulus lentulo pintheij cui⁹ amantissimū animū liberalissimā amicitiam senserat. decedēs anulos suos p̄inde atq; vnicō heredi tradidit. quem nulla ex parte heredem relinquebat. **Q**uantū illo momento tempis consciencia si modo vires quas habere creditur. possidet a teterrimo homine suppliciu exegit. **I**nter ipsam enim fallacis et nigrate culpe cogitacionem spiritū posuit quasi tortore aliquo mentem eius intus cruciante. quod animaduvertebat e vita ad mortem transitū suū et supnis inuisum esse. et inferis detestabilem futurum. ¶ **A**. vero popilius senatorij ordinis opiū gallū ab ineunte etate familiarissimū sibi moriens p̄ vetusto iure amicitie et vultu benigno respexit et verbis magnū pre se amorem ferentib; prosecutus est. **V**num eciam de multis qui assidebant vltimo complexu et osculo dignū indicauit. **S**up q; anulos quoq; suos ei tradidit videlicet ne quid ex ea hereditate quam nō erat auditurus amitteret. **Q**uod ocins vir diligēs. sed moriētis amici plenum contumelie ludibriū. in locellū repositos et a presentibus assignatos diligentissime heredibus illius exheres ipse reddidit. **Q**uod hoc loco in honestius aut quid intempestiuus. **S**enator. p. r. curia egressus homo vite fructib; continuo capturus sanctissima iura familiaritatis morte pressis oculis & spiritu supmos anhelat⁹ reddēte scurril; lusu suggillāda sibi desumpsit

¶ Capitula libri octau

Primum. **I**nfames rei quibus decausis absoluti a damnati sunt. ¶ **S**ecundū de priuatis iudicijs insignibus. ¶ **T**ercium que mulieres apud magistrates pro se aut alijs causas egerunt. ¶ **Q**uartū de questionib; ¶ **Q**uintū de testibus. ¶ **S**extum **Q**ui. que i alijs vindicarant ipsi cōmiserūt. ¶ **S**eptimū de studio et indu;